

ATT VARA KVINNA OCH FORSKARE I DAG

Det finns en förnekad kvinnlighet som har sin grund i kunskapssystemets manligt-teknokratiska uppbyggnad ... Den begåvningsstyp som är kvinnans styrka premieras inte där. Den motivation som behövs för att utveckla den kvinnliga intelligensen får inte heller sin näring i den akademiska världen.

Rita Liljeström i *Jämställdhet i högskolan*, UKÄ-rapport 1975:10

Hur är det att vara kvinna och forskare i dag? Hurdan är den kvinnliga forskaren i dag? Hur ser hennes ekonomiska och sociala situation ut? Hur ser hon på sin forskning, på sina framtidsutsikter? Hurdant är hennes självförtroende? Upplever hon någon konflikt mellan forskningen och familjens krav? Många av oss tycker nog att vi vet svaren på en del av dessa frågor. Vi vet också hur vi skulle önska att det vore!

Låt oss börja med att se på hur många de kvinnliga forskarna är, och var de finns: 1978 gjordes en genomgång av könsfördelningen på olika universitetstjänster med forskning i Uppsala. Det fanns då 68 kvinnor på högre universitetstjänster. De utgjorde 9 % av befattningshavarna på dessa nivåer. Bland de lägre och osäkrare tjänsterna var kvinnorna något bättre representerade. De var 250 och utgjorde 25 % av befattningshavarna. 1976 utgjorde kvinnorna cirka en fjärdedel av alla registrerade forskarstudenter i landet (Forskarutbildningsutredningen: SOU:1977:63).

Kvinnorna i forskarkarriären är alltså inte särskilt många. Kan det tänkas ha något samband med den situation som upplevs av de kvinnor som befinner sig där i dag? Om kvinnliga studerande för det första inte ser särskilt många kvinnliga förebilder under sina studier och för det andra ser att de kvinnor som finns har det svårt eller motarbetas, kanske de tänker sig för några gånger innan de kastar sig in i samma bransch. De vet kanske med sig att de aldrig kan få samma markservice som sina manliga kollegor så att de kan meriteringsforska 15 timmar om dygnet ...

För att få ett grepp om hur denna situation upplevs av de kvinnor som idag är aktiva forskare påbörjade vi 1979 en intervju- och enkätundersökning i Uppsala. De resultat vi redovisar gäller alltså endast Uppsala, men vi tror oss kunna säga att läget är ungefär likadant i övriga universitetsstäder. Det vi beskriver här är delresultat eftersom undersökningen ännu inte är helt slutförd. Arbetet har bekostats med UHÄ-medel och kommer att redovisas utförligt i en UHÄ-rapport.

I korthet har undersökningen varit uppbyggd på följande sätt: cirka 200 enkäter skickades ut till medlemmarna i Centrum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning i Uppsala. Bland dem som svarat *och* som uppgav sig syssla aktivt med forskning (156), valde vi ut 42 personer (27 %) för en intervjuundersökning. De valdes ut systematiskt för att få en representativ fördelning i förhållande till hela gruppen i fråga om ålder, försörjning och ämnesområde.

Ambitionen med dessa två undersökningar var att *kartlägga* kvinnliga forskares situation i stort, dvs bakgrund, social situation, forskningssituation, karriärmöjligheter, tillfredsställelse etc. Frågorna i både enkäten och i intervjuerna har alltså spänt över dessa ganska stora områden. Intervjustudien kan betraktas som en fördjupning av enkätundersökningen, för att få en mer nyanserad bild av de förhållanden som kom fram i enkäterna.

Det är svårt att bli tagen på allvar

Våra 156 forskare i enkätundersökningen fördelar sig jämnt över olika fakulteter, cirka 1/3 naturvetare, 1/3 samhällsvetare och 1/3 humanister. Medelåldern är 36 år, 70 % är gifta eller sammanboende och 30 % är ensamstående. 41 % är barnlösa och 50 % har ett eller två barn. Kvinnorna var i genomsnitt 28 år vid första barnets födelse, vilket är betydligt äldre än kvinnor i allmänhet. De flesta har akademisk grundexamen (67 %) och några har doktorsexamen (21 %). När doktorandstudierna påbörjades var kvinnorna i genomsnitt 29 år.

I intervjustudien uppgav 75 % av de 42 kvinnorna att de under gymnasietiden var

instituerade på att läsa vid universitet. Vid de akademiska studiernas början var 70 % inriktade på att ta en grundexamen och bara 30 % hade för avsikt att ägna sig åt forskning. De flesta bestämde sig för att börja forska först efter avslutad grundutexamen (45 %) eller i samband med 3-betygsarbetet (31 %). Att börja forska var för de allra flesta (69 %) ett eget val och de upplevde inte att någon särskild person influerade eller stötade dem. De flesta (62 %) tänker sig inte någon akademisk karriär eftersom de anser att detta är omöjligt. Många av dem (55 %) har funderat på att hoppa av och den vanligaste orsaken (38 %) är bristande självförtroende. Bara en mindre del (17 %) är aktiva inom kvinnorörelsen och hela 45 % tar avstånd från kvinnokampen.

På frågan om det innebär speciella problem att vara kvinnlig forskare, var det vanligaste svaret (25 %) att det är svårt att prata på seminarier och svårt att bli tagen på allvar.

Männen pratar mer, längre, och ser ut som om dom sa något viktigt, dom är självsäkra, mer forskningsinriktade och mer intelligenssnobbistiska. Kvinnor har inte lika höga tankar om sitt arbete, är mer ödmjuka och öppna för kritik. Kvinnor har förmodligen lättare än män för att bryta med gamla forskningstraditioner, eftersom de redan har brutit med *en* tradition!

En annan fråga gällde hur man ska gå till väga för att förbättra rekryteringen av kvinnor till forskning. En åtgärd som föreslogs var att på något sätt ge utbildningsbidrag på deltid med barntillägg, så att det blir möjligt att kombinera forskning och familj. Men det allra viktigaste för en ökad rekrytering av kvinnor är att vi får fler positiva kvinnliga modeller och en aktiv påverkan av kvinnliga studerande på alla nivåer.

Vi har sammanställt några av de slutkommentarer som de intervjuade kvinnliga forskarna fällde. De är de vanligaste kommentarerna, men vi presenterar dem utan ambitioner om statistisk representativitet. De får tala för sig själva.

Man ställer större prestationskrav på kvinnor än på män. Kvinnor måste vara bra på allting. Kvinnor tvingas ställa upp och åta sig uppgifter som

män inte gör. Kvinnliga doktorander är duktigare!

Jag måste visa att jag duger på männens villkor. Varför tvivlar kvinnor så ofta på sin egen förmåga? Forskarrollen är diffus, oklar. Detta plus avsaknaden av kvinnliga modeller kan skrämja bort kvinnor.

Det behövs fler kvinnliga handledare! De är mer ansvarstagande, mer intresserade och mer engagerade!

Barn eller inte barn är ett reellt problem. Killar har markservice ... det retar mig ibland!

Om vi gör en sammanställning av de vanligaste svaren (typvärdena), får vi följande bild av dagens typiska kvinnliga forskare: Hon är 37 år, barnlös, odisputerad och har en osäker universitetsanställning. Hon var 30 år då doktorandstudierna påbörjades. Hon arbetar isolerat, men självständigt, har mycket få publikationer och har en manlig handledare som inte är särskilt insatt i hennes område. Hon har ofta funderat på att hoppa av från forskandet, framförallt på grund av att hon upplever det svårt att tro på sin egen förmåga i frånvaron av stöd från en handledare. Hon räknar inte med att kunna fortsätta i en akademisk karriär efter disputationen. Hon saknar förankring i kvinnorörelsen.

Eller kan vi beskriva bilden så här: Den kvinnliga forskaren påbörjar inte sin forskarutbildning förrän hon verkligen vet vad hon vill arbeta med och dessutom hunnit få några års yrkeserfarenhet. Hon arbetar självständigt, ofta inom områden som är nya och där inga etablerade forskargrupper finns. Hon är mycket intresserad av sitt ämne och fortsätter envist trots att den akademiska världen i stor utsträckning är stängd för henne.

Tänk om situationen vore annorlunda; om handledare alltid brydde sig om sina studenter arbete, om det funnes verkliga möjligheter att försörja sig på sin forskning!

Vid de fem större universiteten finns nu organisationer som bildats för att tillvarata de kvinnliga forskarnas intressen där vi kan arbeta för bättre villkor tvärsöver fakultetsgränserna.¹ Men inom varje institution behöver vi också stödgrupper, så att vi kan

motverka effekterna av det i dag ofta osynliga men kännbara förtryck som finns på alla nivåer!

NOT

1. Se *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 1.

Marianne Carlsson, Eva Magnusson
Psykologiska institutionen
Universitetet
Uppsala